



QASHQADARYO VILOYATI TABIIY RESURSLARIDAN IQTISODIYOT TARMOQLARIDA FOYDALANISH

Komilova Nilufar Karshiboyevna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti
Iqtisodiy va Ijtimoiy Geografiya kafedrasida professori,
geografiya fanlari doktori

Normatova Gulasal Berdiyori qizi

Mustaqil izlanuvchi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10622804>

ARTICLE INFO

Received: 28th January 2024

Accepted: 05th February 2024

Online: 06th February 2024

KEY WORDS

Demografiya, mintaqaviy
iqtisodiyot, mintaqqa, sanoat,
qishloq xo'jaligi, aholi soni.

ABSTRACT

O'zbekistonning Janubiy qismida joylashgan Qashqadaryo viloyati mintaqaning iqtisodiy tarmoqlarida hal qiluvchi rol o'ynaydigan boy tabiiy boyliklari bilan mashhur. Mintaqada turli xil tabiiy resurslar, shu jumladan unumdor yerlar, suv resurslari, foydali qazilma konlari va qulay iqlim mavjud bo'lib, ular mintaqada iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash uchun ishlatilgan.

Kirish: Qashqadaryo viloyatining asosiy tabiiy boyliklaridan biri bu qishloq xo'jaligiga yaroqli unumdor yerlardir. Viloyat qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining uzoq tarixiga ega va unumdor tuproq mintaqaga meva, sabzavot va paxtaning asosiy ishlab chiqaruvchisiga aylanishiga imkon berdi. Mintaqadagi qishloq xo'jaligi sektori mahalliy iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi, ish bilan ta'minlash imkoniyatini beradi va mintaqaning umumiy iqtisodiy ishlab chiqarishiga hissa qo'shadi.

Qashqadaryo viloyati serhosil yerlaridan tashqari, asosan Surxon va Sherobod daryolaridan mo'l-ko'l suv resurslariga ega. Ushbu suv resurslari sug'orish maqsadida ishlatilib, mintaqaga qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini kengaytirish va rivojlanayotgan qishloq xo'jaligi sohasini qo'llab-quvvatlash imkonini berdi.

Suv resurslarining mavjudligi chorvachilik va baliqchilik kabi boshqa iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishni qo'llab-quvvatladi va mintaqaning iqtisodiy tarmoqlariga yanada hissa qo'shdi.

Bundan tashqari, Qashqadaryo viloyati foydali qazilma konlariga, jumladan, gips, ohaktosh va marmar konlariga boy. Ushbu mineral resurslar qurilish materiallari ishlab chiqarish uchun ishlatilib, mintaqada qurilish sanoatining rivojlanishini qo'llab-quvvatladi. Ushbu mineral resurslarning mavjudligi nafaqat ish bilan ta'minlash imkoniyatini yaratdi, balki mintaqada iqtisodiy tarmog'ining muhim tarkibiy qismi bo'lgan qurilish sohasining o'sishiga ham yordam berdi.

Qashqadaryo viloyatining qulay iqlimi iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashda ham muhim rol o'ynadi. Mintaqada yoz uzoq, issiq va qishi yumshoq bo'lib, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi uchun qulay sharoit yaratadi va turli xil ekinlarni yetishtirishga imkon beradi. Iqlim, shuningdek, mintaqada turizmni rivojlantirishni qo'llab-quvvatladi, mehmonlarni hududning tabiiy go'zalligi va madaniy merosini o'rganishga jalb qildi.



Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish nafaqat mintaqaning iqtisodiy tarmoqlariga hissa qo'shdi, balki mahalliy aholining umumiy rivojlanishi va farovonligini qo'llab-quvvatladi. Qishloq xo'jaligi sohasi mahalliy aholini ish bilan ta'minlash imkoniyatini yaratdi, suv resurslarining mavjudligi esa boshqa iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishga yordam berdi. Mineral resurslardan foydalanish qurilish sanoatining o'sishiga yordam berdi, qulay iqlim esa turizmni rivojlantirishga yordam berdi.

Metodologiya. Iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishida aholi va u bilan bog'liq jarayonlarni o'rganish muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan Qashqadaryo viloyatining demografik holati va iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishining asosiy xususiyatlariga ta'sir ko'rsatgan geografik omillarni aniqlash bo'yicha quyidagi vazifalar belgilandi:

- tadqiqot doirasida adabiyotlarni tahlil qilish;
- demografik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonini o'rganishda geografiya uchun an'anaviy hisob-kitob usullaridan foydalanish mexanizmini o'rganish;
- Zamonaviy demografik vaziyatning xususiyatlari ham ko'rib chiqiladi.
- demografik jarayonlar va iqtisodiyot tarmoqlarining rivojlanishini, hududiy tashkilotning xususiyatlarini

Tahlil va Natijalar. Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy boshqarish demografik ko'rsatkichlar, yalpi hududiy mahsulotning oqilona tuzilishi, mahsulot raqobatbardoshligi, mamlakat hududlari tarmoq tuzilmasida ijobiy o'sishni ta'minlovchi iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlarining yig'indisi va o'zaro bog'liqligi sifatida tavsiflanadi. Milliy daromadning o'sish sur'ati qanchalik yuqori bo'lsa, aholining o'sish sur'atlariga nisbatan mamlakatning iqtisodiy rivojlanish sur'ati shunchalik tez bo'ladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rivojlanayotgan mamlakatlarning aksariyati yuqori o'sish sur'atlariga erishgan bo'lsa-da, uzoq vaqt davomida bu ko'rsatkichlarni saqlab qola olmadi. Chunki ularning iqtisodiy yuksalishi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga olib kelmagan. Iqtisodiyot

tarmoqlarining barqaror va yuqori o'sish tendensiyasini saqlab qolish va yanada mustahkamlash mamlakatimiz taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Iqtisodiyot tarmoqlarining jadal rivojlanishi ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning tashqi bozorda raqobatbardoshligini oshiradi, ishlab chiqarish imkoniyatlarini yaratadi.

Viloyat va butun mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy muammolaridan biri mehnat resurslaridan to'liqroq va samarali foydalanish hisoblanadi. Jami aholi sonining, shu jumladan, mehnatga layoqatli aholi sonining tez o'sishi muammoni yanada kuchaytirmoqda. 2021-yil boshiga mehnatga layoqatli aholi soni 1339,5 ming kishini, iqtisodiy faol aholi soni 1202,5 ming kishini tashkil etdi.

Har yili 100,0 mingga yaqin yangi ish o'rinlari (asosan, qishloq joylarda, asosan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida) yaratilayotgan bo'lsada, baribir, agar aholi bandligi darajasini hisobga oladigan bo'lsak, bu yetarli emas. Yiliga 150 ming tonnaga yaqin paxta tolasi ishlab chiqarilsa-da, uni mahalliy sharoitda qayta ishlash uchun hali ham ishlab chiqarish quvvati yetarli emas.

Qarshi va Shahrisabz shaharlarida to'yqimachilik korxonalarini (asosan qo'yshma korxonalar), viloyat markazlarida paxta tozalash zavodlari faoliyat ko'rsatmoqda. Sanoat



ishlab chiqarishini hududiy tashkil etish tizimida Qarshi-G'uzor va Shahrisabz-Kitob sanoat tugunlari ajralib turadi, Muborak, Dehqonobod va boshqa sanoat shaharlari shakllangan.

Viloyatda boshqa qishloq xo'jaligi ekinlari qatorida kartoshka, sabzavot, poliz va tarvuz ham yetishtiriladi, lekin ular bog'dorchilik va uzumchilik kabi asosan mahalliy ahamiyatga ega. Ayni paytda bu yerda chorvachilik, ayniqsa, go'sht va jun yetishtirish yaxshi rivojlangan. Shu maqsadda yemxashak ekinlari yetarli miqdorda yetishtirilmogda.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi sohasida ham islohotlar amalga oshirildi – sobiq kolxoz va sovxozlar o'rnida fermer va dehqon xo'jaliklari shakllantirildi. Ayni paytda fermerlar birinchi navbatda strategik mahsulotlar – g'alla, paxta va boshqalar yetishtirishga ixtisoslashgan. Qashqadaryo viloyatida 744,4 ming gektar yerga ega 6199 fermer xo'jaligi mavjud.

Mulkchilikning ushbu shaklida deyarli 105 ming kishi ish bilan ta'minlangan; bitta fermer xo'jaligi 78,6 ga yerni, 11,1 kishini tashkil etadi. band aholi. 2022-yilda fermer xo'jaliklari qishloq xo'jaligi mahsulotlarining 27,4 foizini ta'minladi. Mustaqillik yillarida transport va ijtimoiy infratuzilma ancha rivojlandi. G'uzor-Boysun Qumqo'rg'on temir yo'li qurildi, bu O'zbekistonning eng janubiy mintaqasi – Surxondaryo viloyatini qo'shni Turkmaniston hududiga kirmasdan, O'zbekistonning qolgan qismi bilan bog'lash imkonini berdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Qashqadaryo viloyati mintaqada iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash uchun samarali foydalanilgan turli xil tabiiy resurslarga ega. Qishloq xo'jaligi sektori, suv resurslari, foydali qazilma konlari va qulay iqlim mintaqaning iqtisodiy tarmoqlarini qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynadi, mahalliy jamoalarning umumiy farovonligi va rivojlanishiga hissa qo'shdi. Kelajakda barqaror iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash uchun mintaqaning tabiiy resurslarini samarali boshqarish va ulardan foydalanishni davom ettirish juda muhimdir.

References:

1. Saliev A.A., Fayzullaev M.A. Socialno-ekonomicheskoe razvitie Republici Uzbekistan za gody Sotsialnoekonomicheskaya geografiya: Vestnik associatsii Rossiyskix geographicov-obshchestvovedov. ħ2. Rostov-naDonu, 2013. – 131-143 s
2. Tojjeva Z.N. O'zbekiston joyi: o'sishi va joylanishi (Monografiya). – T.: «Fan va texnologiya», 2010. –276 b
3. Fayzullaev M.A. Qishloq xo'jaligini boshqarish geographic jihatdan rayon boshqarish masalalari. Central asian research journal for interdisciplinary Studies (carjis).
4. Qurbonov P.R. Janubiy O'zbekistonda urbanizatsiya yarayonlari (Monografiya). Toshkent "Mumtoz soħz", 2019. – 174 b
5. Murodova D.S. Shahar manzillarining shakllanishiga ta'sir etuvchi iqtisodiy geografik omillar Akademiya: Xalqaro ko'p tarmoqli tadqiqot jurnali. Noyabr, 2022. – B. 29-34